Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumile

VVK 29.10 OTSUSE NR 104 VAIDLUSTUS

MTÜ Ausad Valimised palub Riigikohtul tühistada VVK 29.10 otsuse nr 104 osas[1], millega muudeti VVK koosolekute protokollimise ja salvestamise korda, jättes protokollist välja koosolekul toimunud arutelu käigu ning nähes ette koosoleku salvestise kustutamise pärast protokolli allkirjastamist.

RKVS §12 lõike 3 kohaselt on VVK koosolek avalik ja protokollitakse. Sama paragrahvi lõige 4 näeb ette VVK protokollide avalikustamise. Seni kehtinud VVK töökord[2] nägi punktis 10.1.5 ette, et protokollis kajastatakse ka koosolekul toimunud arutelu käik. Uue töökorra punkt 10.1.5 ega teised punktid sellist nõuet enam ei sisalda. Protokolli võib seega kanda ka üksnes tehtud otsustused ja hääletamistulemused, arutelu käigu kajastamine ei ole enam ette nähtud.

Uue töökorra punkt 10.5 lubab RVT-l koosolekut protokolli koostamiseks salvestada, kuid näeb ette salvestise kustutamise pärast protokolli allkirjastamist. Seega ei taga uus töökord, et avalikkusele jääks kättesaadavaks teave selle kohta, mida koosolekul sisuliselt arutati, milliseid seisukohti ja vastuväiteid esitati ning millistel põhjendustel komisjon otsusteni jõudis.

Kaebeja hinnangul peab avaliku koosoleku arutelu sisu olema mõistlikul viisil tagantjärele kättesaadav. Kui seda enam protokollis ei kajastata, peab olema tagatud mõni muu samaväärne võimalus sellega tutvuda. Riigikohtu üldkogu leidis otsuse nr 5-25-7 punktis 44, et VVK-l ei ole kohustust koosoleku salvestist avalikustada, sest VVK teeb koosoleku sisu avalikkusele kättesaadavaks protokolli kaudu.

Selle seisukoha eelduseks oli, et koosoleku tegelikku sisu kajastatakse protokollis. Varasema töökorra järgi tuli protokollis kajastada ka arutelu käik. Käesolevas asjas on VVK seda regulatsiooni muutnud. Uue töökorra järgi ei pea protokoll enam arutelu käiku kajastama ning VVK enda salvestis kustutatakse pärast protokolli allkirjastamist.

Seetõttu tekib olukord, kus Riigikohtu lahendis nimetatud avalikkuse tagamise viis ei pruugi enam toimida. VVK ei saa tugineda Riigikohtu varasemale seisukohale, et protokoll tagab koosoleku sisu avalikkusele kättesaadavuse, jättes samal ajal protokollist välja arutelu sisu.

VVK koosolekute avalikkus ei tähenda üksnes seda, et koosoleku aeg ja koht avalikustatakse. Tegelik võimalus koosolekut jälgida sõltub ka ruumi mahutavusest, osalejatele isiklikult sobivast kellaajast, toimumise asukohast, sj pidades silmas koosolekute ligipääsetavust huvilistele üle kogu Eesti ja muudest korralduslikest tingimustest. Valimisvaatlejad ning ka Riigikogu liikmed[3] on juhtinud tähelepanu sellele, et VVK seaduse järgi avalike koosolekute jälgimise võimalused on tegelikkuses äärmiselt piiratud. Kõigil huvitatud isikutel ei pruugi olla võimalik koosolekul füüsiliselt osaleda ja elektroonilisel koosolekul osalemiseks nõutakse töötava veebikaamera ja mikrofoni olemasolu ning

aktiivse kasutamise võimalust, sj sunnitakse koosolekule pürgijaid läbima keeruline tehniline kadalip. Koosolekule pole võimalik ka meldida, esitledes end RKVS §19[4] tähenduses ID-kaardiga[4], mis on elektroonilises keskkonnas isiku tõendamiseks ja isikusamasuse kontrollimiseks ettenähtud dokument.

Sellises olukorras on koosoleku arutelu hilisem avalikustamine eriti oluline. Kui koosolekul ei ole võimalik osaleda ning hiljem avaldatud protokoll ei kajasta arutelu sisu, puudub avalikkusel sisuline võimalus VVK tegevusega tutvuda.

VVK töökorra kehtestamise pädevus tuleneb RKVS §12 lõikest 6. See pädevus ei anna VVK-le õigust muuta sisutühjaks sama paragrahvi lõikes 3 sätestatud avaliku koosoleku ja protokollimise kohustust. RKVS §19[4] lõikes 1 sätestatud vaatlemisõigust tuleb tõlgendada koostoimes VVK koosolekute avalikkuse nõudega. Vaatlemise eesmärk ei ole üksnes viibida koosoleku ruumis, vaid võimaldada VVK tegevuse jälgimist ja kontrollimist.

Põhiseaduse §44 lõikes 1 sätestatud õigus saada üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni ning põhiseaduse §-des 1 ja 56 väljendatud demokraatliku riigikorra ning võimu kodanikepoolse järelevalve põhimõtted toetavad samuti VVK tegevuse tegeliku avalikkuse tagamist. Kaebaja hinnangul ei ole kooskõlas nende nõuetega olukord, kus VVK avaliku koosoleku arutelu käik ei kajastu enam protokollis, VVK enda salvestis kustutatakse ning avalikkusele ei ole ette nähtud ühtegi muud võimalust arutelu sisuga tutvumiseks.

Kaebeõigus

MTÜ Ausad Valimised tegeleb valimiste vaatlemisega ning selle põhikirjaline eesmärk on aidata kaasa vabade ja demokraatlike valimiste ning valimistulemuste ausa ja vaadeldava kujunemise tagamisele.

RKVS § 19[4] lõike 1 järgi on igaühel õigus vaadelda VVK tegevust ja toiminguid. Riigikohtu üldkogu on kohtumääruse nr 5-25-7/25 punktis 4 selgitanud, et vaatlejaõigus võib kuuluda ka juriidilisele isikule ning et MTÜ Ausad Valimised võib osaleda VVK koosolekul vaatlejana oma esindaja kaudu, omades sel viisil ka ise subjektiivseid õigusi juriidilise isikuna. Kaebaja esindajad on VVK koosolekutel vaatlejana osalenud ning kaebaja kavatseb seda tegevust jätkata. Vaidlustatud otsus määrab vahetult tingimused, millistel andmetel ja millises ulatuses on kaebajal ja kaebaja liikmetel võimalik VVK tegevust jälgida ja kontrollida.

Kaebaja ei esita kaebust avalikes huvides, vaid kaitseb enda kui vaatlejaõigust kasutava juriidilise isiku ja oma liikmete õigust saada VVK avalike koosolekute sisust piisavat teavet, et oma vaatlemistegevust mõjusalt teostada.

Kaebus on preventiivne selles tähenduses, et vaidlustatud regulatsioon on juba vastu võetud ja määrab kõigi järgnevate koosolekute dokumenteerimise tingimused. Kaebajalt ei saa nõuda, et ta ootaks ära koosoleku, mille arutelu sisu jääb uue korra tõttu protokollimata ja mille salvestis kustutatakse, sest hiljem ei pruugi seda puudust enam võimalik olla kõrvaldada.

Taotlused

Kaebaja palub põhiseaduselikkuse järelevalve kolleegiumil:

1. Tühistada VVK 29.10 otsus nr 104 osas, milles töökorra punkt 10.1.5 ei näe ette koosolekul toimunud arutelu käigu kajastamist protokollis ning punkt 10.5 näeb ette koosoleku salvestise kustutamise pärast protokolli allkirjastamist, tagamata arutelu sisu avalikkusele kättesaadavaks tegemist muul viisil;

2. Kohustada VVK-d tegema võimalusel valimisvaatlejaid kaasates uus otsus, millega tagatakse VVK avalikel koosolekutel toimunud arutelu sisu avalikkusele kättesaadavus kas protokollis või mõne muu sobiva lahenduse kaudu, näiteks avalikustatava heli- või videosalvestise või arutelu käigu sisulise kokkuvõttena;

3. Kui valimisvaatlejate esindajate kaasamine VVK töökorra väljatöötamisse ja otsustamisse ei ole kehtiva õiguse alusel võimalik[5], siis hinnata, kas kehtiv õiguslik regulatsioon on kooskõlas põhiseadusega osas, milles see ei taga RKVS §-s 19[4] sätestatud ja PS §1, §56 ja §60 tulenevate valimisvaatlejate õiguste ja huvide tõhusat kaitset, VVK koosolekute avalikkust ja valimistoimingute sisulist vaadeldavust, kuna vaatlejad ei ole esindatud VVKs kooseisus või muul samaväärsel viisil.

Viited

1. *Vabariigi Valimiskomisjoni töökord* (29.10.2026)
2. *Vabariigi Valimiskomisjoni töökord* (3.12.2020)
3. *Riigikogu liikmed kutsuvad tagama valimiskomisjoni koosolekute läbipaistvust* (10.04.2026)
4. *AVALDUS ÕIGUSKANTSLERILE: ID-kaardi kasutajate põhjendamatu diskrimineerimine VVK poolt* (30.06.2026)
5. *VVK protokoll nr 53, 25.05.2026, päevakorrapunkt 5* ja *Taotlus ja ettepanekud VVK 4.03.2026 koosolekuga seoses* ja *KAASAMISTAOTLUS: VVK töökorra täiendamine 17.03.2026*